

РЕГИОНАЛНИ ЦЕНТАР ЗА ТАЛЕНТЕ ВРАЊЕ

**УПОТРЕБА ТУЋИЦА У ДНЕВНИКУ РТС-а
USE FOREIGN WORDS IN A DIARY RTS**

Аутор:

ФИЛИП КРСТИЋ, учен. II разреда
Гимназије „Стеван Јаковљевић“
У Власотинцу

Ментор:

СУЗАНА ПЕШИЋ, проф. српског језика и књижевности

Власотинце, 2013.

УПОТРЕБА ТУЋИЦА У ДНЕВНИКУ РТС-а

USE FOREIGN WORDS IN A DIARY RTS

Аутор: **ФИЛИП КРСТИЋ**, уч. II раз. Гимназије „С. Јаковљевић“ у Власотинцу
члан Фондације „Х. Црниловић“ у Власотинцу
Ментор: **СУЗАНА ПЕШИЋ**, проф. српског језика и књижевности

РЕЗИМЕ

У доба модерне технологије приметна је све чешћа употреба страних речи са којима се сусрећемо како у медијима тако и у свакодневној комуникацији. Свакодневно у наш језик улази на десетине страних речи, посебно из енглеског језика. Постоји оправдана бојазан да ће се мали језици, у које спада и наш, у поплави туђица изменити до непрепознатљивости.

Зато је циљ овог нашег истраживања везан за употребу туђица у једној од најгледанијих емисија у Србији - у Дневнику РТС-а, који се емитује сваке вечери у термину од 19 и 30 сати. У фебруару и марту ове године прикупљен је велики број страних речи забележених у Дневнику. Приметно је да се те речи веома често понављају из Дневника у Дневник. Од мноштва речи изабрано је двадесет шест страних речи и направљена је анкета међу власотиначким гимназијалцима, која показује колико млади људи узраста од 15 до 19 година разумеју значење страних речи. У анкети је учествовало 100 ученика сва четири разреда Гимназије "Стеван Јаковљевић" у Власотинцу.

Полазни став јесте да је у Дневнику РТС-а присутан велики број страних речи и израза, а да мали број гледалаца разуме те речи. И телевизија и новине преплављени су страним речима, а наше друштво треба да васпитава младе да воле свој језик и да се првенствено служе њиме.

Кључне речи: туђице, Дневник РТС-а, разумевање страних речи, медији, говор, модерна технологија

SUMMARY

In the age of modern technology is now more frequent use of foreign words we encounter in the media and in everyday communication. Every day in our language has dozens of foreign words, especially English. There is justified concern that small languages, which include our in a flood of foreign words changed beyond recognition.

Therefore, the aim of our study concerning the use of foreign words in one of the most popular shows in Serbia - RTS Dnevnik, which is broadcast each evening in the period from 19 to 30 hours. In February and March of this year, collected a large number of foreign words recorded in the diary. Notice that the word is often repeated on the log in the Log. Since a lot of words were selected twenty-two foreign words and made a survey among high school students Vlasotince, which shows how young people ages 15 to 19 understand the meaning of foreign words. The survey involved 100 students of all grades in high school "Stevan Jakovljevic" in Vlasotince.

The starting position is that in the diary RTS is a high number of foreign words and phrases, and that the small number of viewers understand the word. Television and newspapers are flooded with foreign words, and our society need to educate young people to love their own language and that primarily serve him.

Key words: foreign words, Dnevnik RTS, understanding foreign words, the media, speech, modern technology.

УВОД

Језик је жив, мења се, обогаћује страним речима ако у матерњем нема достојних замена, или ако нам недостају синоними. Ипак, варваризми који су нас преплавили, и то у земљи која се још бори да искорени неписменост могли би да буду велика препрека за разумевање између младих и старијих особа, припадника сеоских и градских средина.

Да се којим случајем Вук Карацић врати међу Србе, разумео би сваку трећу реч у српском језику. Свакодневни говор, новински ступци и имена предузећа и трговинских радњи пуни су страних речи и израза који се, углавном, неправилно користе, а у разговору је тешко чути реченицу без иједне или више страних речи.

Др Стана Ристић, сарадник у Институту за српски језик САНУ, каже да постоје више разлога због чега се употребљавају туђе речи у нашем језику. Велики утицај на језик имају глобализација, модерне технологије и научни токови који траже нове речи којих нема у нашем језику па их преузимамо углавном из енглеског језика.

Други разлог је што је језик интелектуалаца препун страних речи, а други социјални слојеви имитирају интелектуалну елиту. Медији преносе вести из света и често немају довољно времена да све преведу на наш језик, па у брзини користе стране изразе – објашњава Ристићева.

Употреба страних речи у говору је нормална појава, само је треба контролисати. Туђица у српском језику мора бити, али у одређеној мери.

ЗАВЕШТАЊА СТЕФАНА НЕМАЊЕ О ЈЕЗИКУ И ПИСМУ

„Чувајте, чедо моје мило, језик као земљу. Реч се може изгубити као град, као земља, као душа. А шта је народ изгуби ли језик, земљу, душу?

Не узимајте туђе речи у своја уста. Узмеш ли туђу реч, знај да је ниси освојио, него си себе потуђио. Боље ти је изгубити највећи и најтврђи град своје земље, него најмању и најнезначајнију реч свога језика.

Земља и држава се не освајају само мачевима и језицима. Знај да те је непријатељ онолико освојио и покорио колико ти је речи потро и својих потурио.

Народ који изгуби своје речи престаје бити народ.

Запамти, чедо моје, да свако освајање и отцепљење није толико опасно за народ колико је штетно за нараштај. То може штетити само једном нараштају, а не народу.

Народ је, чедо моје, трајнији од нараштаја и од сваке државе. Кад тад народ ће се спојити као вода чим пукну бране које га раздвајају. А језик, чедо моје, језик је та вода, увек иста с ове стране бране, која ће као тиха и моћна сила која брегове рони опет спојити народ у једно отачаство и једну државу."¹

¹ www.rastko.org.rs

ПУБЛИЦИСТИЧКИ, НОВИНАРСКИ СТИЛ

У систему масовног комуницирања новинарска информација се обликује језиком као основним средством изражавања, којим новинар упућује читаоцу или слушаоцу поруку тако да је слушалац може разумети. Од умешности новинара да начином писања заинтересује и привуче читаоца умногоме зависи да ли ће порука бити пренесена. У процесу комуницирања између пошиљаоца и примаоца разумљивости порука доприноси језичка креативност и осмишљеност садржаја. С обзиром на специфичност новинарског изражавања, може се говорити и о новинарском стилу, који се одликује посебним поступцима и средствима изражавања а они се односе на принципе на којима се он гради: на краткоћу, јасност, прецизност у изражавању.

Остаје нам само да размислимо колико се данашњи новинари који припремају Дневник РТС-а придржавају ових правила, односно колико су јасни, прецизни и колико је њихов стил изражавања разумљив слушаоцима.

СРПСКИ ЈЕЗИК И ТУЊИЦЕ

Српски језик је одувек био отворен према утицајима са стране. Но, ти утицаји некада су оправдани, а некада не. Од најранијег времена наш језик је био изложен утицају грчког и латинског па су у нашем језику присутни многи интернационализми (демократија, република, критика, концерт, проблем, стадион). Касније су дошли турцизми (занат, топ, чамац, табор, будала, ћорсокак, муштерија, бајат), хунгаризми (соба, ципела, лопов), англицизми (компјутер). Ово су примери страних речи које су се сасвим одомаћиле и уклопиле у наш језички систем и за њих је сада тешко наћи замену. Међутим, постоји много других речи позајмљених из страних језика које се неоправдано користе у нашем језику потискујући наше домаће изразе. Многе наше речи су незаслужно запостављене као што се нпр. често заборављају именице – раздобље, подручје, обележје – зарад интернационализама – период, територија, карактеристика. Ове интернационализме можемо свакодневно чути на Дневнику РТС-а, као да новинари нису свесни да те речи имају замену у нашем језику.

Још једна појава присутна у Дневнику РТС-а, али и у дугим емисијама и медијима јесте бирократизација језика, тј. „вештина да се говори, а да се ништа не каже.“ Бирократски језик је најчешће преопширан, компликован и извештачен. Тако, учитељ је постао – професор разредне наставе; школа – образовно-васпитна установа, болница – клиничко-болнички центар, камион – теретно возило, хотел – угоститељски објекат.

У нашем језику веома је популарно користити помодне речи најчешће преузете из енглеског језика. Типичне, скоро одомаћене стране речи присутне најчешће у говору младих јесу – тренд, шоу, имиџ, екстра, кул, а са развојем модерних технологија све више се неоправдано користе речи попут – лајк, чет, таговати, смајли – што само доводи до осиромашења речника младих генерација. На питање: „Како је било у граду?“ добићемо оскудан одговор: „екстра“ или „супер“ уместо наших прилога: сјајно, дивно, одлично. Чини се да су многи заборавили речи Стефана Немање да један народ живи само дотле док чува свој језик.

У лексичком фонду нашег језика налазе се:²

- 1) Романизми – речи из романских језика - латинског, италијанског, француског, шпанског: формула, акција, литература, нација, доктор, опера, балкон, машина, компот, авенија, булевар, канибал...
- 2) Грцизми – речи из грчког језика: гилгада, друм, гипс, икона, манастир, хлор, филолог, обелиск, анђео...
- 3) Турцизми – речи из турског језика (или оне које су преко турског дошле из арапског и персијског): чамац, топ, бурегија, кавгација, мегдан, олук, калуп, ергела...
- 4) Германизми – речи из германских језика, пре свега немачког: вага, пегла, бутер, мадрац, шраф, лозинка, мајстор, фарба, шалтер, шине, шминка...
- 5) Бохемизми – речи из чешког језика: часопис, повод, спис...
- 6) Русизми – речи из руског језика: запета, услед, кружок...
- 7) Хунгаризми – речи из мађарског језика: соба, ашов, лопов, ципеле, субота, гулаш, салаш...
- 8) Англицизми – речи из енглеског језика: спорт, трамвај, трактор, викенд, филм, клуб, прес-центар...
- 9) Црквенословенизми – речи из црквенословенског језика: мошти, свештеник, двери, чест, бденије, приказаније, преображење...

ТУЋИЦЕ У ДНЕВНИКУ РТС-а

Проф. др Дивна Вуксановић, естетичарка медија, говорећи о томе колико медији доприносе кварењу и угрожавању српског језика, каже: „Мас-медији су углавном вођени профитом тако да се питањем језичких политика, осим спорадично, савремени медији углавном не баве. Културна и образовна сврха медија данас су потиснуте на маргину, у корист фаворизовања информација и забаве. Свест о значају језика, његовом богаћењу и оплемењивању посредством медија, углавном ишчезава на рачун процеса који иду у прилог некултури и јефтином сензационализму.“³

Говорећи о туђицама на телевизији, Вуксановићева каже да је од туђица више брине измена „духа“ српског језика под утицајем увезених језичких конструкција, или, пак, идиома, који се, без ослањања на домаћа језичко-мисаона упоришта, некритички примењују у нашем језику.

Не мора да се увек употреби туђица. Зашто је боље рећи *дискурс* него *јавни говор*? Веома често у Дневнику РТС-а, као и у изјавама политичара на телевизији, чујемо *транспарентан*, уместо да се каже *отворен*, *нескривен*!

Пример за неумерено употребљавање неких енглеских речи уместо појмова за које у српском језику постоји одговарајућа реч је енглеска реч *бенефит* коју врло радо

² Живојин Стојанчић: *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд – Нови Сад, 1989.

³ Дивана Вуксановић, *Коментар о туђицама*, Политика, 9.5.2011.

изговарају политичари, ваљда да би показали своју ученост. А за ту реч раније су се користиле наше речи – корист, добит, добробит.

Ова туђица је данас заменила читаву лепезу домаћих речи коју су у медије најпре увели економски стручњаци, а данас је прекомерно изговарају сви, од социјалних радника до спортиста.

„Такође, све чешће нас са ТВ екрана позивају на *хепенинге*, уместо на догађаје, на *парти* уместо на журку, у *шопинг* а не у куповину, мода нам је донела *стајлинг*, *имџи*, свет забаве – *стеџи*, *сеин*, *ријалити*.

Нападаци су постали *атакери*, *имплементација*, за коју у српском језику постоји више речи (спровођење, примена, реализација), свакодневно се чује са ТВ екрана. *Консензус* се користи уместо домаћих речи сагласност, слагање, пристанак, одобрење, једногласност, а уместо представника имамо *репрезенте*, уместо особе која мрзи – *хејтера*, и све су то постали „украси“ у матерњем језику које обилато користе ТВ водитељи и естрадне личности."⁴

Наши лингвисти истичу да нечистоти и рогобатности језика у многоме доприносе новинари, потом политичари и јавни радници. У том смислу, типичан пример једног неразумљивог текста изгледао би овако: „Устврдио сам да је он заговарао транзицију моје земље. Схватио сам транспарентност његових логистичких ставова и узнапредовање његових појашњења тренутног кредибилитета“.

Иако се стране речи у много случајева употребљавају с разлогом, ипак, и стил је важан у обликовању текста, а новинари често пишу на брзину, немају времена, па се у једној реченици могу наћи изрази – легализација, легитимизација, ревалоризација и манипулација, а таквих примера има свакодневно на Дневнику РТС-а.

„Нејасно да говори уме свако, али јасно – врло мало њих“, написао је Галилео Галилеј. А Лав Толстој рекао је: „Да сам ја цар, издао бих закон да писац који употреби реч чије значење не уме да објасни буде лишен права на писање и кажњен са сто удараца шибом."⁵

Треба се залагати за правилну употребу стандардног српског језика, поготово у медијима, а посебно на телевизији. Од низа негативних утицаја телевизије, најпогубнији је онај који се тиче језичког значења и културе.

Бошко Ломовић (песник) каже да се на телевизији готово и не говори, тамо се само много прича и то језиком веома лошим. Зар телевизије, наставља Ломовић, нарочито оне са националном фреквенцијом, а њих је пет у Србији, не запошљавају образоване уреднике, водитеље, новинаре? Али, њихов језик је нахвтан на улици, са много англицизама. Употреба туђица је за посебну, озбиљну анализу и поразно је колико мало познају матерњи језик. Утисак је да поједине телевизије уопште немају лекторе или они не раде свој посао.

Наш језик је преплављен енглеским речима – од назива фирми, електронике и помодне естрадне терминологије до свакодневног говора на улици, у штампи и на телевизији. У ужем центру Београда набројано је 150 фирми на енглеском језику, а професионални новинари на телевизији питају - „шта је ваш филдинг о бекграунду овог

⁴ Сузана Бијелић, *Језик се чува од туђих речи*, Политика, 9.5.2011.

⁵ Иван Клајн, *Испеци на реци*, Прометеј, Нови Сад, стр. 64

феномена и актуелног естаблишмента? Спортски коментатор објашњава: „он је изразити фајтер и плеј-мејкер и у плеј-офу дао је дабл-трипл."

Са развојем електронике, ширењем интернет мреже и компјутера, бројни енглески стручни термини пренети су међу кориснике, а одатле и у свакодневни језик.

Али без обзира на поплаву енглеских речи које долазе свакодневно у наш језик, наше истраживање обухватило је 26 речи, а од тога само су две пореклом из енглеског језика. Занимљиво да су баш те две речи на првом и другом месту по разумевању.

ИСТРАЖИВАЊЕ

Наше истраживање везано је пре свега за разумевање страних речи које свакодневно чујемо на Дневнику РТС-а. Ученици Гимназије „Стеван Јаковљевић" у Власотинцу имали су задатак да пронађу адекватну реч (или синтагму) у српском језику за стране речи које се често употребљавају у Дневнику РТС-а, а можемо их чути и у свакодневном говору. У анкети је учествовало 100 ученика узраста од 15 до 19 година (ученици сва четири разреда гимназије). Анкета је садржала 26 речи, а ученици су на линији поред речи исписивали њено значење. Сви ученици гимназије који су учествовали у анкети уче енглески језик као први страни језик, а француски као други страни језик све четири године школовања у гимназији. Ученици друштвено-језичког смера уче и латински језик у првом и другом разреду гимназије, а ученици природно-математичког смера латински језик имају само у првом разреду.

Анкета је изгледала овако:

Потребно је да за следеће речи, које се код нас веома често употребљавају на телевизији и у свакодневном говору, а нису српског порекла, пронађете адекватну реч или синтагму у српском језику, односно заменити је домаћом речју.

Дискриминација-_____ .
Просперитет-_____ .
Малверзација-_____ .
Дискреција-_____ .
Елементарно-_____ .
Мандат-_____ .
Фантастичан-_____ .
Кредибилитет-_____ .
Обдукција-_____ .
Гаранција-_____ .
Лидер-_____ .
Опозиција-_____ .
Либералан-_____ .
Рестаурација-_____ .

Репутација-	_____	.
Асоцијација-	_____	.
Конференција-	_____	.
Реформа-	_____	.
Квалитет-	_____	.
Субвенционисање-	_____	.
Шопинг-	_____	.
Спекулација-	_____	.
Ексклузиван-	_____	.
Билатералан-	_____	.
Кулминација-	_____	.
Рестрикција-	_____	.

У наставку текста видећемо право значење ових речи⁶:

- Дискриминација (лат.) – одвајање, прављење разлике
 Просперитет (лат.) – успех, напредак
 Малверзација (фр.) – проневера, недозвољена радња са новцем
 Дискреција (фр.) – смотреност, обзривост у говору.
 Елементаран (лат.) – почетни, основан, главни.
 Мандат (лат.) – налог, наредба, посланичко пуномоћство.
 Фантастичан (грч.) – нестваран, чудесан, сјајан, изванредан.
 Кредибилитет (лат.) – веродостојност, углед, уверљивост.
 Обдукција (лат.) – отварање и сецирање мртвог тела ради утврђивања смрти.
 Гаранција (фр.) – јемство, обештећење, накнада штете.
 Лидер (енгл.) – вођа, управник, првак.
 Опозиција (лат.) – супротно мишљење, противљење, неслагање.
 Либералан (лат.) – слободоуман, напредан, доброћудан.
 Рестаурација – поновна обнова (обнова споменика културе и уметничких дела).
 Репутација (лат.) – углед, добар глас.
 Асоцијација (лат.) – удруживање, спајање, друштво.
 Конференција (лат.) – састанак, скуп, седница.
 Реформа (лат.) – преиначење, преображај, поправка.
 Квалитет (лат.) – својство, особина, вредност, врлина.
 Субвенционисање (лат.) – државна помоћ у новцу.
 Шопинг (енгл.) – куповина ради забаве или у оквиру туристичких путовања.
 Спекулација (лат.) – размишљање, нагађање, претпоставка.
 Ексклузиван (лат.) – намењен изабранима, повлашћенима.
 Билатералан (лат.) – двостран, обостран.
 Кулминација (лат.) – врхунац, највиши домет.
 Рестрикција (лат.) – ограничење.

⁶ Објашњење ових речи преузето је из два речника страних речи и израза (речници наведени у литератури)

Анализирајући порекло датих речи, примећујемо да је највећи број речи пореклом из латинског језика, а само две речи из енглеског језика (шопинг и лидер).

РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ

У анкети смо се дословно придржавали објашњења из два наведена речника страних речи и израза.

Након урађене анкете у пет различитих одељења Гимназије „Стеван Јаковљевић“, резултат је следећи:

страна реч	колико процената ученика је адекватно одговорило на постављено питање
Дискриминација	44%
Просперитет	37%
Малверзација	10%
Дискреција	22%
Елементаран	64%
Мандат	3%
Фантастичан	51%
Кређибилитет	2%
Обдукција	38%
Гаранција	1%
Лидер	59%
Опозиција	35%
Либералан	6%
Рестаурација	30%
Репутација	38%
Асоцијација	4%
Конференција	25%
Реформа	11%
Квалитет	64%
Субвенционисање	10%
Шопинг	87%
Спекулација	12%
Ексклузиван	2%
Билатералан	11%
Кулминација	29%
Рестриција	27%

Ако имамо у виду да је то национални дневник, чији садржај треба да буде разумљив за сваку особу која пожели да сазна новости, резултати су веома лоши. Видимо да скоро више од половине речи разуме мање од 10% испитаника, а испитаници су гимназијалци, који се сматрају најсвестранијим ученицима. Из анкете можемо закључити да је Дневник РТС-а неразумљив за гледаоце, који значење тих речи могу

закључити само из контекста, или ако при руци имају један од поменутих речника страних речи и израза.

АНАЛИЗА АНКЕТЕ

У наредном делу рада биће анализирани примери из анкете. Потрудићемо се да прикажемо што већи број одговора ученика са напоменом да ћемо коментарисати и тачне и нетачне одговоре.

ДИСКРИМИНАЦИЈА:

Реч дискриминација је позната готово половини испитаника. Највећи број испитаника одговорио је да дискриминација значи правити разлику и одбацивати. Остали одговори су: омаловажавање, искључивање некога или неке групе људи из неких активности, затим злоупотреба, кршење људских права, одбацивање, кршење зајамчених права, понижавање других људи, ниподаштавање, а било је и одговора да дискриминација значи злоупотреба.

ПРОСПЕРИТЕТ

Највећи број ученика одговорио је да просперитет значи напредак, успех, а било је и следећих објашњења: обogaћивање преко других, награда, побољшање. Један одговор је посебно занимљив, а то је одговор неког од ученика четвртог разреда - просперитет је оптимистичко раздобље друштва у фази убрзаног економског раста.

МАЛВЕРЗАЦИЈА

Само 10% ученика одговорило је прецизно на ово питање, али је интересантно да сви одговори имају негативан контекст: превара (највећи број одговора), проневера, утаја, манипулисање, неисправност у вршењу службе, превара у пословању, обмана, крађа.

ДИСКРЕЦИЈА

За ову реч добили смо следећа објашњења. Највећи број ученика одговорио је да је дискреција тајност, затим поверљивост, обазривост у говору (ово је најпрецизнији одговор), пажљивост, ћутљивост, забрана ширења важне информације, тишина. Претпостављамо да је за разумевање ове речи и њено тумачење заслужан популарни филм "Зона Замфирова" и она чувена реченица коју изговара тетка Дока: "Дискреција!"

ЕЛЕМЕНТАРНО

Ова реч заузима високо друго место, тј. 64% ученика зна право значење ове речи. Очекивали смо да проценат разумевања буде и већи зато што се ученици са овом речју срећу веома често и у школи, а не само на телевизији. Највећи број ученика одговорио је да реч елементарно значи основно, а било је и следећих одговора: важно, главно, просто, неопходно, претходно, евентуално. Имали смо и један духовити одговор да елементарно значи атом.

МАНДАТ

Само 3% ученика погодило је право значење ове речи, онако како је она објашњена у једном од речника страних речи и израза. Дато је пуно разноврсних одговора: рок службе, функција, власт, трајање вршења неке дужности, налог, посао на одређено време, положај ограничен временом, власт председника, кандидатура, време власти.

ФАНТАСТИЧАН

Ова реч има своје право и пренесено значење. Право значење је нестваран, чудесан, а у фигуративном значењу сјајан, изванредан. У свакодневном говору ученици употребљавају ову реч више у пренесеном значењу, па су складу са тим и протумачили ову реч као: одличан, савршен, изванредан, најбољи, задивљујући, а мањи број ученика одговорио је да ова реч значи измишљен, нереалан, невероватан.

КРЕДИБИЛИТЕТ

Ову реч можемо често чути у Дневнику РТС-а, али узалуд је новинари употребљавају када је заиста мали број гледалаца разуме. Свега 2% ученика одговорило је тачно на ово питање да реч кредибилитет означава веродостијност. Велики проценат ученика није ни покушао да да одговор на ово питање, а они који су одговорили на ово питање, овако су схватили значење те речи: поверење, могућност, способност, достојанство, сигурност у нешто.

ОБДУКЦИЈА

На ово питање одговорило је више од трећине испитаника, али је приметно да ученици разумеју значење ове речи, али се не изражавају на адекватан начин како би објаснили ту реч. Они мало речитији одговорили су да је обдукција аутопсија и утврђивање узрока смрти. А забележили смо и следеће одговоре: отврање мртвог тела, операција мртвака, преглед, испитивање мртвака, разлика, истраживање.

ГАРАНЦИЈА

Суштину ове речи ученици сигурно знају јер живимо у доба модерне технологије када се за сваки купљени производ издаје гаранција. А само је један ученик тачно одговорио на ово питање, а остали су били близу правог одговора: сигурност, осигурање, тврдња, потврда квалитета. И овде је било духовитих одговора: гаранција је гаранција за нешто, гаранција је када нешто гарантује да је добро, гаранција је нешто што обећава.

ЛИДЕР

Ево једног англицизма који разуме велики број испитаника, чак 59%. Већина ученика је ову реч заменило домаћом речју вођа, а било је и следећих одговора: први,

првак, особа која воли промене, предводник, особа која има визију, председник, представник.

ОПОЗИЦИЈА

Готово да није било Дневника у коме се није поменула ова реч. Млади људи разумеју суштину ове речи и већином је везују за политичаре. Тако је опозиција група људи која није на власти, група људи који имају различито мишљење (овде није прецирано чија се то мишљења разликују), опозиција су они који су незадовољни, а сама реч протумачена је и као противник и супротност.

ЛИБЕРАЛАН

Ова реч значи слободоуман, напредан, доброћудан, а ученици су, због сличног гласовног склопа речи слободан и слободоуман, углавном одговарали да ова реч значи слободан. Само је мали број испитаника одговорио на ово питање. Било је и следећих одговора: основни и правичан, али је велики број ученика који нису ни покушали да дају одговор на ово питање.

РЕСТАУРАЦИЈА

Трећина ученика је тачно одговорило на ово питање, а највећи број одговора је обнова. Неки су и прецизирали да се та обнова односи на споменике културе (нпр. манастире) или уметничка дела. Остали одговори су: поправљање, реновирање, уређивање.

РЕПУТАЦИЈА

Да је репутација углед или добар глас, знало је 38% гимназијалаца. И остали одговори су имали слично значење: популарност, "име", важност, поштовање, положај у друштву, слава.

АСОЦИЈАЦИЈА

Да медији имају заиста снажан утицај на наше грађане, потврђују нам и разноврсна тумачење ове речи која су, пре свега, везана за популарну Слагалицу, квиз који се емитује непосредно пре Дневника на РТС-у. Зато смо добијали следеће одговоре: асоцијација је загонетка, слагалица, решење, идеја, подсећање на неки појам. Свега 4% ученика одговорило је да је асоцијација удруживање, спајање, повезивање.

КОНФЕРЕНЦИЈА

Ова реч је позната четвртини испитаника који су је заменили домаћим речима скуп састанак, седница, а један ученик је одговорио сабор. Пошто се ова реч у Дневнику и у медијима углавном користи у синтагми конференција за штампу, многи ученици су своје одговоре прилагодили управо томе: говор, одговарање на питања,

обавештавање јавности, обраћање, јавно исказивање мисли, а неколико ученика је одговорило интервјуу.

РЕФОРМА

Реформа (преображај, поправка) образовања или реформа државе, здравства, судства - чује се често од наших новинара, а сво очекујемо да реформа доноси нешто добро. Зато су ученици одговорили да је реформа промена (преко 50% одговора), затим обнова, промена власти, преобраћање, мењање. Само је 11% одговорило онако како је та реч објашњена код И. Клајна и М. Шипке.

КВАЛИТЕТ

Честа реч и у Дневнику, али и у свакодневной комуникацији и у школи. Отуда и оволики проценат ученика којима је познато значење ове речи. Одговори су веома разноврсни, али њихова суштина је иста. Квалитет је финоћа, оно што је добро, својство човека или предмета, добре особине, оно што је одлично, вредност нечега, скуп врлина и сл.

СУБВЕНЦИОНИСАЊЕ

Наши испитаници остављали су углавном празно место уместо објашњења ове речи, а само њих дванаесторо одговорило је на ово питање. Од тога имамо три тачна одговора - давање новчане помоћи (одговор није прецизиран ко даје новчану помоћ коме, али смо признали оваква три одговора). Остали одговори су: подршка, побољшање нечега, неке погодности, улагање, чак смо имали одговор слутња.

ШОПИНГ

Поред речи лидер коју смо већ коментарисали, међу нашим примерима налази се још један англицизам који је на првом месту по разумевању (87%). Већина ученика зна да ова реч значи куповина. Међутим, у Клајновом речнику имамо још једну одредницу као прецизније објашњење речи куповина - куповина за забаву или куповина у оквиру туристичких путовања. Само је један ученик, и то ученик првог разреда, додао ближу одредницу уз реч куповина - куповина ради забаве. Било је и следећих одговора: забава при куповини, трговина и једна духовити одговор да је куповина нешто што жене обожавају.

СПЕКУЛАЦИЈА

Реч спекулација значи размишљање, нагађање, претпоставка. Тек 12% гимназијалаца је погодило значење ове речи, а остали су давали следеће одговоре: посматрање, оцењивање, прорачун, сумња, разговор, расправа. И ова реч се често користи у терминологији политичара, па су ученици по неко свом језичком осећају одговарали на ово питање.

ЕКСКЛУЗИВНО

Само један одговор наших ученика поклопио се са Клајновим тумачењем ове речи, а то је да ексклузиван значи намењен одабранима, повлашћенима. А пошто су вести наших новинара углавном ексклузивне, ученици су ову реч објаснили овако као: најновија вест, новост која се први пут приказује, познат, јавни, луксузан, модеран, атрактиван. По мишљењу Клајна ексклузиван је и онај који не прихвата туђа мишљења.

БИЛАТЕРАЛАН

Наша држава често успоставља билатералну сарадњу са неком другом државом. А по мишљењу наших испитаника билатералан значи симетричан, уједначен, обостран, двојни, уједињен, двостран, а било је и одговора да је то равнотежа.

КУЛМИНАЦИЈА

Када пручавају неку од драмских врста на часовима српског језика и књижевности, ученици обавезно помену овај појам. Реч кулминација употребљава се у новинарству. Највећи број ученика одговорио је да ова реч значи врхунац (29%). Остали одговори били су разноврсни. Велики број њих одговорило је да је кулминација у ствари заплет, затим повећање, разговор.

РЕСТРИКЦИЈА

Садашњи гимназијалци не могу памтити деведесете године када Србију задесиле рестрикције струје. Али под утицајем прича родитеља, вероватно су чули за појам рестрикција и везали га управо за струју. Зато је било следећих објашњења: нестанак струје на неко време, гашење струје. Остали одговори су: забрана, укидање, смањивање, казнена мера, штедња, ограничење. Скоро једна трећина одговорила је на ово питање.

Поједини ученици били су веома духовити, па је тако малверзација мућкање, либералан је Чедомир Јовановић, гаранција је „made in China”, просперитет - лопови у Србији, фантастичан - онај који пије фанту, али и Душан Кеџман, лидер - Душан Вујошевић, спекулација - мутне радње, ексклузиван - ја, либерална је и Дуда Пироћанка, обдукција је еротика, асоцијација - слагалица, а опозиција - Борис Тадић. Било је и занимљивих шала, за које у ствари и нисам сигуран да ли су шале, или прикривање непознавања страних речи. Па је тако кулминација прелаз звезде кроз меридијан, спекулација је финансијска акција, а рестаурација конзервација.

ЗАКЉУЧАК

На основу анализе анкете закључујемо да су англицизми по разумевању ученика на водећем месту, а на последњем месту су речи гаранција (1%), ексклузиван (2%), кредибилитет (2%), мандат (3%) и асоцијација (4%). Занимљиво је да ученици користе речи гаранција, ексклузиван и асоцијација у свакодневној комуникацији, а да и не знају право значење ових речи.

Када кажемо „страна реч“ или „позајмљена реч“, под тим обично подразумевамо реч страног порекла која се, мање или више прилагођена употребљава у нашем језику. Код нас се осећа претерана употреба страних речи у Дневнику РТС-а.

Употреба страних речи, иако постоји одговарајућа домаћа реч, углавном је помодарство. Новинари и политичари користе стране речи да би оставили утисак образоване особе. У различитим струкама стручњаци су приморани да користе стране речи и из навике их преносе на друге области.

Туђица у српском језику мора бити, али у одређеној мери. Употреба страних речи у говору је нормална појава, само је треба контролисати.

У уводу у „Рјечнику“ из 1818. године, Вук Караџић је написао: „Опет је боље узети туђу ријеч, него ли нову наопако градити“. Нове речи треба творити, али то треба радити смишљено, у духу језика, и са мером.

О језику морају да брину лингвисти и институције. Да се поштује Закон о службеном језику и писму. Ако један народ после толико стотина година постојања почне да запоставља језик и писмо, он се на тај начин лишава могућности да остане препознатљив на културној и научној мапи Европе и света.

Мас-медији су углавном вођени профитом, тако да се питањем језика, осим спорадично савремени медији, углавном не баве. Културна и образовна сврха медија данас су потиснуте на маргину, у корист фаворизовања информација и забаве. Свест о значају језика, његовом богаћењу и оплемењивању посредством медија, углавном ишчезава на рачун процеса који иду у прилог некултури и јефтином сензационализму.

Несумњиво је да се у нашем језику дешавају промене и неоспорно је да свако ново време донесе и нове туђице које ће за неколико деценија бити интегрисане у језик као и многе речи страног порекла данас: полиција, астал, библиотека, јастук, јорган и многе друге, данас не звуче нимало страно.

Али, са страним речима треба бити опрезан, и „користити их као со у јелима: сасвим довољно да јело буде укусно, и опрезно да не бисмо пресолили.“

ЗАХВАЛНОСТ

Захваљујем се свим ученицима Гимназије „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу зато што су учествовали у анкети и показали велико интересовање за овај рад, као и за његову тему. Неки од њих су научили нове речи, неки обновили старе, а неки

размислили о томе у ком правцу се креће постојање нашег језика и колико на то утиче Дневник РТС-а.

Захваљујем се и Народној библиотеци „Десанка Максимовић" у Власотинцу, која ми је пружила сву могућу литературу, коју сам користио у свом раду.

На крају велику захвалност дугујем и мом ментору Сузани Пешић, професорки српског језика и књижевности, на помоћи коју ми је пружила у току рада, на свим саветима, предлозима и сугестијама.

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Иван Клајн: *Испецци на реци*, Прометеј, Нови Сад, 2007.
- 2) Иван Клајн: *Бушење језика*, Прометеј, Нови Сад, 2007.
- 3) Пешикан, Јерковић, Пижурица: *Правопис српскога језика*, Матица Српска – Завод за уџбенике и наставна средства, Београд – Нови Сад, 2000.
- 4) Живојин Стојанчић: *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд – Нови Сад, 1989.
- 5) Крста Љубеновић – Вукашин Станисављевић: *Језик и култура говора*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1984.
- 6) Љиљана Николић, Живојин Стојанчић, Душка Кликовац: *Језик и језичка култура*, Стручна књига, Београд, 1998.
- 7) www.rastko.org.rs
- 8) Милан Вујаклија: *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1961.
- 9) Иван Клајн, Милан Шипка: *Велики речник страних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад, 2007.